

Bálint (Székely-Kovács) Alice

1898–1939

Bálint Alice mesterével, Ferenczi Sándorral, és férjével, Bálint Mihállyal együtt a pszichoanalízis budapesti iskolájának egyik meghatározó személyisége volt.

A pszichoanalízist mintegy családi örökségként kapta. Édesanyja Kovács Vilma pszichoanalitikus volt, aki mindvégig Ferenczi Sándor közvetlen munkatársaként tevékenykedett, annak 1933-ban bekövetkezett haláláig. Kovács Vilma fő érdeklődési és működési területe az analitikus kiképzés volt. Technikai szemináriumot vezetett, és Ferenczi intenciói alapján szervezte a magyar kiképző rendszert, amelynek fő jellegzetessége, hogy a kezdő analitikus első szupervíziós esetét saját kiképző analitikusához vitte, és analitikus helyzetben történt az eset megbeszélése. A magyar kiképző rendszert más kiképző intézetekben soha nem alkalmazták. Kovács Vilma *Kiképző analízis és kontroll-analízis* című cikke (1933) azonban mind a mai napig nem veszítette el jelentőségét. A budapesti iskola tagjai közül többen szerezték kiképzésüket Kovács Vilmánál – köztük Róheim Géza, Pfeifer Zsigmond és Hermann Alice.

Kovács Vilmának első házasságából három gyermeke született, Alice, Olga és Ferenc. Két lánya kapcsolatba került a pszichoanalízissel. Olga, Székely-Kovács Olga néven lett festőművész, fiatalon Berény Róbert mellett tanult. Mindketten részt vettek a salzburgi nemzetközi pszichoanalitikus kongresszuson (1924), és számos karikatúrát készítettek a konferencia résztvevőiről.

Alice és Bálint Mihály már középiskolás korukban megismerkedtek; Mihály Alice osztálytársának testvére volt. Szorosabb kapcsolatba a budapesti egyetem hallgatóiként kerültek egymással. Mihály orvosi tanulmányokat folytatott, Alice matematikát tanult, de fő érdeklődési területe az antropológia és a pedagógia volt. Székely-Kovács Alice 1920-ban a bécsi egyetem jogi fakultásának is hallgatója volt.

1921-ben kötöttek házasságot, és nem sokkal ezután – a Magyarországon uralkodó antiszemita légkör miatt – számos, később nevéssé vált analitikussal együtt (Radó Sándor, Alexander (Franz) Ferenc) Budapestről Berlinbe települtek át. (Mészáros, 1998a.) Analízisüket mindketten Hanns Sachsnál, kezdték. Bálint Alice eközben a berlini egyetemen etnológiát hallgatott. A házaspár 1924-ben visszatért Budapestre. Mivel nem voltak megelégedve a Hanns Sachsnál folytatott analízissel, Ferenczi Sándornál fejezték be kiképzésüket (Dupont, 1993). Alice 1924-25-ben a magyar királyi tudományegyetem bölcsészhallgatója lett. Bálint Alice berlini tartózkodása alatt (1923) tagja lett a berlini, majd hazatelepülésük után 1926-ban, a magyar, és végül emigrációjuk idején, 1939-ben, a Brit Pszichoanalitikus Egyesületnek (Harmat, 1994).

A húszas és harmincas években Magyarországon nagyon élénk pszichoanalitikus tevékenység folyt. Az egyesület 1931-ben kiképző intézetet alapított, és ebben az évben Budapest I. kerületében, a Mészáros utca 12. alatt megkezdte működését egy ambuláns pszichoanalitikus rendelő – az úgynevezett Poliklinika – ahol lehetőség nyílt felnőttek ingyenes pszichoanalitikus kezelésére, valamint gyermekterápiára is. Itt tartották az egyesület összejöveteleit, és ide került a könyvtár is. Bálint Alice ugyancsak dolgozott a Poliklinikán (Mészáros, 1998b.). Ferenczi halála után (1933) Bálint Mihály vette át a Poliklinika vezetését, és második emigrációjukig (1939) folytatta ezt a munkát.

Bálint Alice-t elsősorban pedagógiai problémák, a nevelés elmélete foglalkoztatta. Analitikus munkája során főleg gyermekpszichológiai témákkal foglalkozott. Széleskörű ismeretterjesztő és tanácsadó tevékenységet is folytatott: szerepvállalása szorosan összefüggött a neveléssel, a családdal, a gyermeki fejlődéssel kapcsolatos álláspontjával. Az ezekből kirajzolódó pedagógiai szemlélet és étosz egyedülálló volt a harmincas években. Úttörő munkásságot fejtett ki a gyermeknevelésre vonatkozó pszichoanalitikus ismeretek terjesztésében. A *Gyermeknevelés* című folyóirat egyik tanácsadója volt – a lapban megjelent cikkeiből állították össze posztumusz kötetét *Anya és gyermek* (1941) címmel. Ennek ellenére Bálint Alice nem volt gyermekanalitikus. A gyermekrendelésen kezelt ugyan néhány gyermeket is, de tudását mégis a környezetében lévő gyermekek megfigyeléséből, saját gyermekkorából származó emlékeiből, valamint felnőtt páciensei gyermekeinek megfigyeléséből nyerte.

Bálint Alice így ír gyermekneveléssel kapcsolatos hitvallásáról *A gyermekszoba pszichológiája* című könyvének (1931, 1990) végzavában: „..... ugyanazt az élményt az egyik fajta környezetben káros következmények nélkül viseli el a gyermek, míg egy másik környezetben azt az utolsó lökést jelenti, amelytől a már amúgy is labilis lelki egyensúly felborul. A szülők jelleme, a családban uralkodó hang, az, ahogyan általában a gyermekkel bánnak, és legfőképpen a tilalmak és a kiélési lehetőségek közti feszültség játsszák a döntő szerepet. A szülők kezében tehát óriási hatalom van. Ők azok, akik végeredményben felelősek az egyén lelki egészségéért, sőt jó vagy rossz jelleméért is. Illetve felelősek volnának, ha ismernék saját hatalmukat. A szülők és nevelők azonban csak tudatos célkitűzéseiket ismerik, és nem számolnak azzal a befolyással, amellyel jellemük, szokásaik, életmódjuk, stb. van a gyermekekre.”

Korai halála megakadályozta abban, hogy elméleti, illetve a pszichoanalízis pedagógiai alkalmazásával kapcsolatos munkásságát kiteljesítse. Kétkötetnyi írása azonban fontos hozzájárulás nem csupán a pszichoanalízis pedagógiai alkalmazásához, hanem a pszichoanalízis elméleti továbbfejlesztéséhez is. Bálint Alice Ferenczi követője volt abban, hogy a viszontlátást beemelte a pszichoanalitikus folyamatba. Az *Anya és gyermek* című kötet (1941) egyik írása, *Az anya iránti szeretet és az anyai szeretet* – Bálint Alice utolsó munkája – Ferenczinek a korai, primer tárgykapcsolatokra vonatkozó gondolatait fejlesztette tovább és rendszerezte. Bálint Alice ebben az írásában határozottan leszögezi, hogy az anya és gyermeke között a korai fejlődési fokon létező kapcsolat nem ösztönön alapul; e viszony archaikus, elsődleges tárgykapcsolatnak tekinthető. A Bálint házaspár nagymértékben hozzájárult a tárgykapcsolatok korai fejlődésére vonatkozó elméletek megalapozásához.

Bálint Alice érdeklődött a pszichoanalitikus néprajz iránt is. Példái, melyekkel – a mélylélektan hagyományát követve – párhuzamot vont a gyermek lelki fejlődése és a primitív népek lélektana között, jelentős tájékozottságról tanúskodnak.

Munkássága külföldön sem ismeretlen. Tökéletesen magáévá tette Ferenczi gondolati nyitottságát, autonómiáját: soha nem utánzott senkit, még a legnagyobb tekintélyű mestert sem, ugyanakkor minden fontos ismeretet beépített saját gondolkodási rendszerébe.

A Bálint házaspár a magyarországi zsidótörvények megjelenése után 1939 elején Angliába, Manchesterbe emigrált. Bálint Alice két elméleti írással vett részt a manchesteri pszichoanalitikus szemináriumon – *About Superego* (A felettes-énről) és *About Repression* (Az elfojtásról). (Bálint A, 1941). Néhány hónappal az emigráció után aneurisma ruptura következtében halt meg, negyven éves korában.

A Kovács és Bálint családok rokoni kapcsolatának későbbi jelentősége lett a Ferenczi hagyaték sorsát illetően is. Ferenczi Sándor özvegye, Gizella asszony Bálint Alice édesanyjára, Kovács Vilmára bízta férje tudományos hagyatékának feldolgozását – többek között Freudnak Ferenczihez írt leveleit, valamint a *Klinikai napló* kéziratát. Kovács Vilma halála után (1940) Bálint Mihály folytatta a hagyaték feldolgozását, amit Bálint halála után Kovács Vilma unokája, a Párizsban élő pszichoanalitikus Judith Dupont teljesített ki, elősegítve a már megjelent Ferenczi munkákon túl Ferenczi kéziratban maradt írásainak és levelezésének kiadását is.

Szilágyi Júlia

Bálint Alice művei

(1923) Die mexikanische Kriegshieroglyphe alt-tlachinoli. In: *Imago*, 9, 401-436.

(1926) Der Familienvater. In: *Imago*, 12, 292-304.; A családapa. In: *Anya és gyermek, Tanulmányok*. Pantheon, Budapest, 1941. 73-88. (Reprint: *Párbeszéd*, Budapest, 1990.)

(1928) Magyar néphit. In: *Századunk*, 3, 181-183.

(1931) Bálint, Alice: *A gyermekszoba pszichológiája* (Előszó: Ferenczi Sándor). Pantheon, Budapest,; *A gyermekszoba pszichológiája* (Előszó: Székács-Schönberger István). Kossuth Kiadó, Budapest, 1990.

Angolul: *The Psycho-Analysis of the Nursery*. Routledge and Kegan Paul, London, 1953.; Under title: *The Early Years of Life*. Basic Books, New York, 1954.

(1932) Versagen und Gewahren in der Erziehung. In: Cremerius, Johannes (1971, Hrsg.) Psychoanalyse und Erziehungspraxis. Fischer, Frankfurt am Main–Hamburg. 83-91.

Magyarul: Tiltás és megengedés a nevelésben. In: Anya és gyermek, Tanulmányok.

Pantheon, Budapest, 1941. 91-101. (Reprint: Párbeszéd, Budapest, 1990.).

(1933a) Über eine besondere Form der infantilen Angst. In: Zeitschrift für Psychoanalytische Pädagogik, 8, 414-417.

Magyarul: A gyermeki félelem egy sajátos alakja. In: Anya és gyermek, Tanulmányok.

Pantheon, Budapest; 1941. 67-71 (Reprint: Párbeszéd, Budapest, 1990.).

(1933b) A szeretet fejlődése és a valóságérzék. In: Lélekelemzési tanulmányok. Dolgozatok a pszichoanalízis főbb kérdéseiről. Somló Béla, Budapest, 30-40.; (Reprint: Párbeszéd Kiadó, T-Twins Kiadó, Budapest, 1993.).

(1935a) Die Bedeutung des Märchens für das Seelenleben des Kindes. In: Zeitschrift für Psychoanalytische Pädagogik, 9, 113-116.

Magyarul: Mikor és mit meséljünk? In: Gyermeknevelés, I. évf., 1935.; In: Anya és gyermek, Tanulmányok. Pantheon, Budapest; 1941. 157-161. (Reprint: Párbeszéd, Budapest, 1990.).

(1935b) „A gyermeket csak akkor világosítsuk fel, amikor kérdez”. In: Gyermeknevelés, I. évf. ; In: Anya és gyermek, Tanulmányok. Pantheon, Budapest; 1941. 135-138. (Reprint: Párbeszéd, Budapest, 1990.)

(1936a) Aludjanak a fiú- és lánytestvérek együtt? In: Gyermeknevelés, II. évf.; In: Anya és gyermek, Tanulmányok. Pantheon, Budapest; 1941. 143-146. (Reprint: Párbeszéd, Budapest, 1990.).

(1936b) A fokozottan onanizáló gyermek. In: Gyermeknevelés, II. évf.; In: Anya és gyermek, Tanulmányok. Pantheon, Budapest; 1941. 133-134. (Reprint: Párbeszéd, Budapest, 1990.).

(1936c) Az ujjszopásról. In: Gyermeknevelés, II. évf.; In: Anya és gyermek, Tanulmányok. Pantheon, Budapest; 1941. 127-133., (Reprint: Párbeszéd, Budapest, 1990.).

(1936d) „Szabad-nem szabad” általános irányelvek. In: Gyermeknevelés, II. évf.; In: Anya és gyermek, Tanulmányok. Pantheon, Budapest; 1941. 103-108. (Reprint: Párbeszéd, Budapest, 1990.).

(1936e) Handhabung der Übertragung auf Grund der Ferenczischen Versuche. In: Internationale Zeitschrift für Psychoanalyse, 20, S. 65-81.

(1936f) Versagen und gewahren in der Erziehung. In: Psychoanalytische Pedagogik, 10, 75-83.; In: Cremerius, Johannes (hg.): Psychoanalyse und Erziehungspraxis. Fischer Verlag, Frankfurt/Main, 1971. 83-91.

(1937a) Die Grundlagen unseres Erziehungssystems. In: Zeitschrift für Psychoanalytische Pedagogik, 11, 98-101.

Magyarul: Nevelési rendszerünk alapjai. In: Anya és gyermek, Tanulmányok. Pantheon, Budapest; 1941. 109-113. (Reprint: Párbeszéd Budapest, 1990.).

1937b) „Azért adom óvodába a gyereket, hogy ilyen csúnya szavakat hozzon haza?” In: Gyermeknevelés, III. évf.. In: Anya és gyermek, Tanulmányok. Pantheon, Budapest; 1941. 153-156. (Reprint: Párbeszéd, Budapest, 1990.).

(1937c) A szeméremről. In: Gyermeknevelés, III. évf.; In: Anya és gyermek, Tanulmányok. Pantheon, Budapest; 1941. 147-152. (Reprint: Párbeszéd, Budapest, 1990.).

(1937d,) Gondolatok a szülői szeretetről. In: Gyermeknevelés, III. évf.; In: Anya és gyermek, Tanulmányok. Pantheon, Budapest; 1941. (Reprint: Párbeszéd, Budapest, 1990.)

(1938a) Nem ártalmas-e a pszichoanalitikus kezelés a gyermekek számára – Válasz többek kérésére. In: Gyermeknevelés, IV. évf. ; In: Anya és gyermek, Tanulmányok. Pantheon, Budapest; 1941. 171-172. (Reprint: Párbeszéd, Budapest, 1990.)

(1938b) Az élet komoly, szomorú vagy visszataszító oldalai és a gyermek – általános irányelvek. In: Gyermeknevelés, IV. évf.; In: Anya és gyermek, Tanulmányok. Pantheon, Budapest; 1941. 163-170. (Reprint: Párbeszéd, Budapest, 1990.)

(1938c) A felvilágosítás kérdéséről – Felelet egy hozzászólásra. In: Gyermeknevelés, IV. évf.; In: Anya és gyermek, Tanulmányok. Pantheon, Budapest; 1941. 139-142. (Reprint: Párbeszéd, Budapest, 1990.).

(1938d) Min múlik a nevelés? In: Gyermeknevelés, IV. évf.; In: Anya és gyermek, Tanulmányok. Pantheon, Budapest; 1941. 117-126.; (Reprint: Párbeszéd, Budapest, 1990.).

(1939a) On Transference and Countertransference. In: International Journal of Psychoanalysis, 20, 223-230.

(1939b) Bálint Mihály–Bálint Alice: Übertragung und Gegenübertragung. In: Bálint Mihály (Michael): Die Urformen der Liebe ind die Technik der Psychoanalyse. Klett-Cotta im Ullstein Taschenbuch, Frankfurt am Main–Berlin–Wien, S. 246-254.

Magyarul: Bálint Mihály és Bálint Alice: Az átvitelről és a viszontátvitelről. In: Bálint Mihály: Elsődleges szeretet és pszichoanalitikus technika. Vol. II, Animula, Budapest, 1999. 62–69.

(1939c,) Liebe zur Mutter und Mutterliebe. In: Internationale Zeitschrift für Psychoanalyse, 24: 33-48.

Magyarul: Az anya iránti szeretet és az anyai szeretet. In: Anya és gyermek, Tanulmányok. Pantheon, Budapest, 1941. (Reprint, Párbeszéd, Budapest, 1990.)

Bálint Mihály: Elsődleges szeretet és pszichoanalitikus technika. Vol. I, Animula, Budapest, 1999. 106-122.

Angolul: Love for the mother and. In: Psyche, 16, 1941. 481-496;

In: Primary Love and Psychoanalytic Technique, Karnac Books, 1962.

(1941) Az elfojtásról. In: Anya és gyermek, Tanulmányok. Pantheon, Budapest; 7-35.

(Reprint: Párbeszéd, Budapest, 1990.).

(1941) A felettesénről. In: Anya és gyermek, Tanulmányok. Pantheon, Budapest; 21-36.

(Reprint: Párbeszéd, Budapest, 1990.)

(1985) Les fondamentes de notre système éducatif. In: Cifali, Mireille, Moll, Jeanne (Hg.): Pédagogie et psychoanalyse. Dunod, Paris, 237-241.

Folyóirat különszámái

(1997) Le Coq-Héron, Numéro 147, Tome I. Alice Balint: Oeuvres Completes – Ethnologue, Éducatrice, Theoricienne (Ethnopsychanalyse - Les hiéroglyphes de guerre mexicains, Le père de famille, Mere et enfant – Les bases de notre système d'éducation, Une forme spécifique de la peur infantile, Réflexions sur l'amour parental, Amour pour la mère et amour de la mère, Education et culture – Interdire et permettre, dans l'éducation, „Permis – pas permis”, Problemes pratiques de L'education – A quoi tient l'éducation, Sucrer son pouce, La masturbation excessive chez l'enfant, Pour informer, attendre les questions, Le problème de l'information de l'enfant, Frères et soeurs doivent-ils dormir ensemble, La pudeur, A la maternelle: les vilains mots?, Quand raconter, et quoi?, aspects sérieux, tristes ou repoussants de la vie, La cure analytique peut-elle nuire à l'enfant?, Articles theoriques – Le maniement du transfert sur la base des expériences ferencziennes, Du refoulement, A propos du Surmoi

(1998) Le Coq-Héron, Numéro 153, Tome II. Alice Balint: Oeuvres Completes – Psychologie de la chambre d'enfants – I-L'éducation des pulsions, II-Le complexe de d'oedipe, III-Le complexe de castration, IV-L'identification, V-L'enfant et ses éducateurs, VI-Conclusion, Le développement de l'amour et le sens de réalité, Entretien avec un patient d'Alice Balint au cours des années trente (Interrogé par Judit Mészáros)

Bálint Alice-ról

Bálint, Mihály (1940), Alice Bálint. *International Journal of Psychoanalysis*, 21, 115-116.

Bálint, Mihály (1999), Előszó az első kiadáshoz. (1952) In: *Elsődleges szeretet és pszichoanalitikus technika*, Animula, Budapest.

Dupont, Judith (1993), A Kovács-Bálint dinasztia. In: *Fortunatus öröksége, Párbeszéd*, Budapest, 7-22.

Hoffer, Willi (1940), Alice Balint. In: *Internationale Zeitschrift für Psychoanalyse und Imago*, 25, 102-103.

Illés, Endre (1931), Egy pszichoanalitikai tanulmány. In: *Nyugat*, 24, II, 670-673.

Mészáros, Judit (1998), Entretien avec un patient D'Alice Balint. Au cours des années trente, (Interrogé par Judit Mészáros). In: *Le Coq-Héron, Alice Balint Oeuvres Completes Tome II. No. 153*, 101-115.

Mészáros, Judit (2004), "Budapest School" a School? Yes and No. In: Judit Szekacs-Weisz and Ivan Ward (Eds.) *Lost Childhood and the Language of Exile. Imago East West, The Freud Museum*, 112-133.

Szilágyi, Júlia & Mészáros, Judit, (1993), Az olvasóhoz. In: *Lélekelemzési tanulmányok. T-Twins és Párbeszéd Kiadó, Budapest, VI.*

Szilágyi, Vilmos (1970), *Mélylélektan és nevelés*. Tankönyvkiadó, Budapest.

Vajda, Zsuzsanna (1988), A pszichoanalízis hatása a magyar pszichológiára és pedagógiára A *Jövő Útjain* c. folyóirat tükrében, *Psychiatria Hungarica*, 3, 329-333.

Vajda, Zsuzsanna (1991), Bálint Alice: A gyermekszoba pszichológiája – Marie Winn: *Gyermekek gyermekkor nélkül* (könyvbírálat). *Budapesti Könyvszemle*, 3, 99-101.

Harmat, Pál (1994), Freud, Ferenczi és a magyarországi pszichoanalízis – A budapesti mélylélektani iskola története 1908-1993. Bethlen Gábor Könyvkiadó, Budapest, 352-353.

Vajda, Zsuzsanna (1995), Bálint Alice: „A gyermekszoba a legtitkosabb dolgok egyike”. In: A pszichoanalízis Budapesti Iskolája és a nevelés, Sík Kiadó, Budapest, 47-62.

Összeállította: Szilágyi Júlia